

Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome

Doma laukums 8A, Rīga, LV-1939, Latvija, tālr. +371 67221848, e-pasts neplp@neplp.lv, www.neplp.lv

APSTIPRINĀTAS

ar Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes
2022.gada 18.augusta lēmumu Nr. 311/1-2

GROZĪTAS

ar Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes
2025.gada 20.novembra lēmumu Nr. 664/1-2

**VADLĪNIJAS ELEKTRONISKO PLAŠSAZIŅAS LĪDZEKĻU LIKUMA
PIEMĒROŠANĀ SATURA PIEEJAMĪBAS VEICINĀŠANAI ELEKTRONISKO
PLAŠSAZIŅAS LĪDZEKĻU PROGRAMMĀS UN PAKALPOJUMOS**

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS.....	3
1. NORMATĪVAIS REGULĒJUMS	4
2. AUDITORIJAS RAKSTUROJUMS	6
3. DARBĪBAS SATURA PIEEJAMĪBAS VEICINĀŠANAI	9
4. PAKALPOJUMI SATURA PIEEJAMĪBAS VEICINĀŠANAI	11
5. PROGRAMMU IZVĒLE UN PLĀNOŠANA	15
6. KVALITĀTE UN UZRAUDZĪBA	17

IEVADS

Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu Padome ir izstrādājusi “Vadlīnijas Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma piemērošanā satura pieejamības veicināšanai elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmās un pakalpojumos” (turpmāk arī – Vadlīnijas). Vadlīnijas ir izstrādātas, lai sekmētu vienotu elektronisko plašsaziņas līdzekļu izpratni par Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma (turpmāk arī – EPLL) noteiktajām prasībām, ka tā veidotais saturs, kas izplatīts programmās un pakalpojumos, tiek nepārtraukti un pakāpeniski darīts pieejamāks, tostarp personām ar invaliditāti.

Vadlīnijās ir noteikti **pamata** principi, kas ievērojami, lai sekmētu vienotu pieeju elektronisko plašsaziņas līdzekļu rīcības plānu izstrādei. Ņemot vērā mainīgos mediju vides apstākļus, nav iespējams paredzēt visus gadījumus, kurus elektroniskajam plašsaziņas līdzeklim, veidojot raidījumus un tos publiski demonstrējot, būtu jāievēro. Tāpat jāņem vērā vienlīdzības princips, pakāpeniski veicinot satura pieejamību cilvēkiem ar dažāda veida invaliditāti un informācijas uztveres traucējumiem, nedodot kādai no grupām īpašu priekšroku. Vadlīnijās noteiktie elektronisko plašsaziņas līdzekļu darbības virzieni satura pieejamības veicināšanai nav izsmeljoši un elektroniskajam plašsaziņas līdzeklim ir tiesības izvēlēties, ietvert rīcības plānā un īstenot arī citus satura pieejamības veicināšanas veidus un formātus.

Vadlīnijas ir izstrādātas, ievērojot Latvijas Republikas Satversmē, Eiropas parlamenta un Padomes direktīva (ES) 2018/1808, ar ko, ņemot vērā mainīgos tirgus apstākļus, groza Direktīvu 2010/13/ES par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētus noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu (Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva) (turpmāk arī – Direktīva), Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumā, kā arī citos normatīvajos aktos noteiktās prasības attiecībā uz satura pieejamības veicināšanu un ņemot vērā starptautisko praksi šajā jautājumā.

Vadlīnijas nav uz āru saistošs normatīvais akts, nekādā veidā neaizstāj likumos noteikto un ir izmantojamas tikai kā tiesību normu paskaidrojošs materiāls.

1. NORMATĪVAIS REGULĒJUMS

1.1. Informācijas pieejamība ir viens no cilvēktiesību pamatprincipiem un audiovizuālā satura pieejamības nodrošināšana ir būtiski nepieciešama to saistību kontekstā, ko uzliek Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par cilvēku ar invaliditāti tiesībām (turpmāk arī – Konvencija). Konvencijā ir noteikts, ka *“lai personas ar invaliditāti varētu dzīvot neatkarīgi un pilnvērtīgi piedalīties visās dzīves jomās, dalībvalstis veic atbilstošus pasākumus, lai vienlīdzīgi ar citiem nodrošinātu personām ar invaliditāti pieeju informācijai un sakariem [..].”* Konvencijas 9.panta otrās daļas f apakšpunkts noteic, ka dalībvalstis veic atbilstošus pasākumus, lai *“veicinātu citus atbilstošus palīdzības un atbalsta veidus personām ar invaliditāti, lai tām nodrošinātu informācijas pieejamību.”*

1.2. Direktīvas apsvērumos ir pausta nostāja, ka *“personu ar īpašām vajadzībām un vecāka gada gājuma cilvēku iespējas piedalīties un integrēties Eiropas Savienības sociālajā un kultūras dzīvē ir saistītas ar pieejamu audiovizuālo pakalpojumu sniegšanu. Tādēļ dalībvalstīm jānodrošina, lai to jurisdikcijā esošie mediju pakalpojumu sniedzēji aktīvi censtos saturu padarīt pieejamu personām ar invaliditāti, jo īpaši tām personām, kurām ir redzes vai dzirdes traucējumi. Pieejamības prasības būtu jāievēro, īstenojot pakāpenisku un nepārtrauktu procesu, vienlaikus ņemot vērā praktiskos un neizbēgamos ierobežojumus, kas varētu liegt pilnīgu pieejamību, piemēram, raidījumus vai pasākumus, kas tiek pārraidīti reāllaikā.”*

1.3. Direktīvas apsvērumu 23. punktā ir norādīts: *“Līdzekļiem, ar kuriem panākt audiovizuālo mediju pakalpojumu pieejamību saskaņā ar Direktīvu 2010/13/ES, cita starpā būtu jāietver zīmju valoda, subtitri nedzirdīgajiem un vājdzirdīgajiem, ierunāti subtitri un akustiski apraksti.”*

1.4. Savukārt Direktīvas 7.pants noteic:

*“1. Dalībvalstis bez liekas kavēšanās nodrošina, ka pakalpojumi, kurus sniedz to jurisdikcijā esošie **mediju pakalpojumu sniedzēji, ar samērīgu pasākumu palīdzību tiek nepārtraukti un pakāpeniski darīti pieejamāki personām ar invaliditāti.***

*2. Dalībvalstis nodrošina, ka mediju pakalpojumu sniedzēji **regulāri ziņo** valstu regulatīvajām iestādēm vai struktūrām par 1. punktā minēto pasākumu īstenošanu [..].*

*3. Dalībvalstis mudina mediju pakalpojumu sniedzējus **izstrādāt pieejamības nodrošināšanas rīcības plānus ar mērķi to sniegtos pakalpojumus nepārtraukti un pakāpeniski darīti pieejamākus personām ar invaliditāti.** Par jebkuru šādu rīcības plānu informē valstu regulatīvās iestādes vai struktūras. [..].”*

1.5. Direktīvā noteiktās prasības kopš **2020. gada 1.decembra** ir iekļautas Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumā un uzliek elektroniskajiem plašsaziņas līdzekļiem, kas veido televīzijas programmas, radio programmas un audiovizuālus pakalpojumus pēc

pieprasījuma pienākumu ar samērīgu pasākumu palīdzību, nepārtraukti un pakāpeniski palielināt satura pieejamību personām ar invaliditāti.

EPLL 24.¹ pants noteic:

“(1) Elektroniskais plašsaziņas līdzeklis nodrošina, ka tā pakalpojumi tiek nepārtraukti un pakāpeniski darīti pieejamāki personām ar invaliditāti, un par to reizi gadā ziņo Nacionālajai elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomei;

(2) Elektroniskais plašsaziņas līdzeklis sadarbībā ar biedrībām un nodibinājumiem, kas pārstāv personu ar invaliditāti intereses, izstrādā rīcības plānu, kurā norāda plānotos pasākumus pieejamības nodrošināšanai. Par rīcības plānu elektroniskais plašsaziņas līdzeklis informē Nacionālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomi 14 dienu laikā no tā apstiprināšanas brīža;

(3) Elektroniskais plašsaziņas līdzeklis, kas sniedz publiskus paziņojumus un informāciju par ārkārtējām situācijām (tostarp dabas katastrofu gadījumā), to dara personām ar invaliditāti pieejamā veidā.”

Savukārt Padomei ir noteikts pienākums kontrolēt šā likuma ievērošanu, tajā skaitā attiecībā uz satura pieejamības veicināšanu, *“sniedzot informāciju un uzklusot sūdzības par jebkādam problēmām saistībā ar šā likuma 24.¹ pantā minēto pakalpojumu vai informācijas pieejamību personām ar invaliditāti.”*

1.6. Ņemot vērā minēto, Padome ir izstrādājusi vienotu Rīcības plāna paraugu (šo vadlīniju pielikums Nr.1), kuru elektroniskajiem plašsaziņas līdzekļiem jāizmanto savu rīcības plānu satura pieejamības veicināšanai izveidošanai trīs gadu periodam. Rīcības plāni jāiesniedz arī elektroniskajiem plašsaziņas līdzekļiem, kuriem Latvijā izsniegtas pārrobežu apraides atļaujas, bet aptveršanas zona ir arī Latvijas teritorija. Rīcības plāns jāizstrādā un jāiesniedz Padomei ne vēlāk kā līdz konkrētā kalendārā gada janvāra mēneša beigām. Beidzoties iepriekšējā trīs gadu rīcības plāna termiņam, jāsagatavo un jāsniedz jauns rīcības plāns turpmākajiem trīs gadiem, tajā plānojot līdz šim sasniegto apjomu tālāku pakāpenisku satura pieejamības palielināšanu.

1.7. Padome elektronisko plašsaziņas līdzekļu rīcības plānos norādīto informāciju apkopos un izmantos programmu monitoringam, kontrolei un ziņojumu sagatavošanai Eiropas Komisijai. Direktīva paredz, ka par satura pieejamības veicināšanas pasākumu īstenošanu dalībvalstis pirmo reizi ziņo Eiropas Komisijai līdz 2022.gada 19.decembrim un pēc tam ik pēc trīs gadiem.

2. AUDITORIJAS RAKSTUROJUMS

2.1. **Labklājības ministrijas** sniegtā informācija par Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas uzskaitē esošo personu ar invaliditāti skaitu liecina, ka 2021.gada septembrī Latvijā uzskaitē bija **9863** personas ar redzes traucējumiem, **2592** ar dzirdes traucējumiem un **27 905** cilvēki ar garīga rakstura traucējumiem. Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, kopumā šādu cilvēku skaitam ir tendence palielināties. Centrālās statistikas pārvaldes apkopotie dati liecina, ka 2024.gadā Latvijā bija reģistrētas 221 353 pieaugušas personas un bērni ar invaliditāti ar dažādiem funkcionāliem traucējumiem. Salīdzinot ar 2021. gadu, šādu personu skaits Latvijā palielinājies par 19 315 personām jeb 9,6%. No tām 10451 bija personas ar redzes traucējumiem (+6,7%), tajā skaitā 261 bērns, 2733 personas ar dzirdes traucējumiem (+5%), tajā skaitā 460 bērni, un 31620 ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem (+12.4%), tajā skaitā 4103 bērni (šo vadlīniju pielikums Nr.2). Taču šajos datos nav uzskaitīti tie cilvēki, kuriem ir dažādas pakāpes redzes un dzirdes traucējumi. To precīza uzskaitē netiek veikta, taču saskaņā ar Pasaules veselības organizācijas datiem cilvēku skaits, kam redzes, dzirdes vai cita rakstura traucējumi liedz pilnvērtīgu pieeju saturam, ir ievērojami lielāks.

2.2. 2025.gada novembrī pasaulē ir aptuveni 8,26 miljardi iedzīvotāju. **Pasaules veselības organizācija** ir norādījusi, ka:

- 2.2.1. vairāk nekā **5%** pasaules iedzīvotāju ir nepieciešama rehabilitācija saistībā ar pilnīgu vai daļēju dzirdes zudumu (dzirdes traucējumi ir apmēram 432 miljoniem pieaugušo un 34 miljoniem bērnu). Taču kopumā dzirdes problēmas ir vairāk nekā 1,5 miljardiem pasaules iedzīvotāju jeb ap 19%. Prognozējams, ka līdz 2050.gadam dzirdes traucējumi, kam nepieciešama rehabilitācija, būs vairāk nekā 700 miljoniem cilvēku visā pasaulē jeb katram desmitajam pasaules iedzīvotājam.¹ Savukārt kopumā dzirdes traucējumi tiek prognozēti 2,5 miljardiem pasaules iedzīvotāju; redzes traucējumi kopumā ir vismaz 2,2 miljardiem pasaules iedzīvotāju.² (**ap 28%** pasaules iedzīvotāju). Lielākā daļa cilvēku ar redzes traucējumiem un aklumu ir vecāki par 50 gadiem, tomēr redzes pilnīgs vai daļējs zudums var skart visu vecumu cilvēkus, liecina Pasaules veselības organizācijas dati;
- 2.2.2. savukārt apmēram 200 miljoniem pasaules iedzīvotāju ir intelektuālā rakstura traucējumi.³

¹ Deafness and hearing loss. Pieejams: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/deafness-and-hearingloss>

² Blindness and vision impairment. Pieejams: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/blindness-andvisual-impairment>

³ Disabled People in the World in 2021: Facts and Figures. Pieejams: <https://www.inclusivecitymaker.com/disabled-people-in-the-world-in-2021-facts-and-figures/>

2.3. **Latvijas Nedzirdīgo savienība** norādījusi, ka Latvijā nav precīzas uzskaites par personām ar dzirdes traucējumiem. Pēc Pasaules veselības organizācijas datiem, vairāk nekā 5% iedzīvotāju ir dažādas pakāpes dzirdes traucējumi, un 0,1% ir pilnīgi nedzirdīgi, kas saziņā izmanto zīmju valdu. Ņemot vērā minētos datus un to, ka Latvijā dzīvo apmēram 2 miljoni iedzīvotāju, tad Latvijā var būt apmēram 100 tūkstošiem personu ar dzirdes zudumu, tostarp pilnīgi nedzirdīgi.

2.4. **Latvijas Neredzīgo biedrība** norādījusi, ka datus par cilvēkiem ar redzes invaliditāti, nav ietverti, piemēram, veci cilvēki, kas bieži vien ir vājredzīgi vai neredzīgi. Tāpēc, visticamāk, cilvēku skaits ar redzes traucējumiem ir ~3,4 reizes augstāks nekā uzskaitē esošo cilvēku ar invaliditāti skaits, tātad ap 33,5 tūkstošiem cilvēku ar redzes traucējumiem. Organizācijā norāda, ka daļēji vai pilnībā zaudējot redzi un tāpēc kļūstot par invalīdiem, cilvēki zaudē 70-80% no iespējām uztvert informāciju.⁴

2.5. Ievērojot minēto, kopumā vājdzirdīgu, nedzirdīgu, vājredzīgu un neredzīgu cilvēku skaits Latvijā pārsniedz 135 tūkstošus cilvēkus jeb aptuveni 6,8% no Latvijas iedzīvotājiem. Tāpat jāņem vērā, ka Latvijā dzīvo arī cilvēki ar uztveres traucējumiem, kuri pienācīgā veidā neuztver informāciju un regulāri saskaras ar informācijas trūkumu, jo nespēj analizēt medijos izskanējušo informāciju. Tādējādi tādu personu skaits, kuriem ir grūtības uztvert informāciju, Latvijā ir vēl lielāks.

2.6. Vienlaikus pētījumi liecina⁵, ka satura pieejamības pakalpojumus izmanto plašāks cilvēku loks, proti, ne tikai tie, kuriem ir dzirdes traucējumi, bet arī cilvēki ar normālu dzirdi. Piemēram, subtitrus izmanto, lai varētu skatīties televīziju ar izslēgtu skaņu, ja tā traucē, vai, piemēram, lai apgūtu valodu.

2.7. Labklājības ministrija ir norādījusi, ka invalīdu atbalstošas politikas virsmērķis ir atbilstoši ANO Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībā noteiktajam mērķim veicināt, aizsargāt un nodrošināt, lai personas ar invaliditāti varētu pilnībā un vienlīdzīgi ar citiem izmantot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības, veicināt personas cieņas ievērošanu, kā arī veikt pasākumus invaliditātes izraisīto seku mazināšanai. Un konkrēti kā viens no politikas mērķiem ir noteikts *“veicināt personu ar invaliditāti iespējas īstenot cilvēktiesības un brīvības un dzīvot pilnvērtīgu, cieņpilnu dzīvi, nodrošinot kvalitatīvu informatīvo un demokrātisko telpu, tādējādi stiprinot sabiedrības savstarpējo komunikāciju un izpratni.”*⁶

2.8. Ņemot vērā minēto un ievērojot nepieciešamību veicināt satura pieejamību ne tikai sabiedriskā elektroniskā plašsaziņas līdzekļa programmās un pakalpojumos, bet arī komerciālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmās, pakalpojumos un nozarē kopumā,

⁴ Latvijas neredzīgo biedrības sniegtā informācija. Pieejams: <https://www.lnbiedriba.lv/lv/par-biedribu/statistikaun-petijumi/>

⁵ Provision of Access. OFCOM, 2006. Pieejams: https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0019/45343/provision.pdf

⁶ Labklājības ministrija. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/invaliditate-1>

Padome uzsver elektronisko plašsaziņas līdzekļu pienākumu izveidot skaidrus un saprotamus rīcības plānus, kurus īstenojot, nepārtraukti un pakāpeniski tiks veicināta satura pieejamība personām ar invaliditāti un uztveres traucējumiem, bet ne tikai.

3. DARBĪBAS SATURA PIEEJAMĪBAS VEICINĀŠANAI

3.1. Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumā, kā arī citos normatīvajos aktos Latvijā, nav noteikti konkrēti mērķi, kurus savā darbībā elektroniskajiem plašsaziņas līdzekļiem satura pieejamības veicināšanas jomā būtu pienākums izvirzīt un sasniegt. Tāpat nav noteikti arī rezultatīvie rādītāji, kurus sasniedzot, elektroniskais plašsaziņas līdzeklis būtu izpildījis likumā noteikto pienākumu.

3.2. Tomēr, vērtējot Direktīvā un EPLL likumā noteikto savstarpējā sakarībā, kā arī analizējot EPLL 24.¹ pantu, secināms, ka tiesību norma nosaka vairākus elektroniskā plašsaziņas līdzekļa **uzdevumus**, proti:

- 3.2.1. elektroniskais plašsaziņas līdzeklis nodrošina, ka tā pakalpojumi tiek nepārtraukti un pakāpeniski darīti pieejamāki personām ar invaliditāti;
- 3.2.2. reizi gadā elektroniskais plašsaziņas līdzeklis par padarītajiem darbiem ziņo Padomei;
- 3.2.3. elektroniskais plašsaziņas līdzeklis sadarbojas ar biedrībām un nodibinājumiem, kas pārstāv personu ar invaliditāti intereses;
- 3.2.4. izstrādā rīcības plānu, kurā definēti pasākumi pieejamības veicināšanai un nodrošināšanai;
- 3.2.5. par izstrādāto rīcības plānu elektroniskais plašsaziņas līdzeklis informē Padomi 14 dienu laikā no tā apstiprināšanas brīža.

3.3. **Rīcības plānu** izstrādes procesā, lai nodrošinātu, ka elektroniskā plašsaziņas līdzekļa pakalpojumi tiek nepārtraukti un pakāpeniski darīti pieejamāki, jāievēro vairāki principi un nosacījumi:

- 3.3.1. rīcības plāns izstrādājams, apzinoties satura pieejamības veicināšanas nepieciešamību un iemeslus, kā arī iespēju robežās ņemot vērā potenciālās auditorijas intereses un vajadzības;
- 3.3.2. rīcības plānā katrs elektroniskais plašsaziņas līdzeklis izvirza konkrētus **mērķus** satura pieejamības veicināšanai savās programmās un pakalpojumos:
 - 1) izvirzītajiem mērķiem jābūt samērīgiem un sasniedzamiem, bet elektroniskā plašsaziņas līdzekļa darbībai – mērķtiecīgiem;
 - 2) kopumā jānodrošina satura pieejamības pieaugums – pieauguma tendence jāpamato (piemēram, satura pieejamības veicināšanai novirzītās izmaksas, ņemot vērā konkrētu pakalpojumu izmaksas, elektroniskā plašsaziņas līdzekļa tehniskās iespējas, zīmju valodas tulku pieejamību, kā arī citus iemeslus un pamatojumu, kuru elektroniskais plašsaziņas līdzeklis identificējis);

- 3) lineārās apraides gadījumā rīcības plānā pieejamības mērķis ir interpretējams kā katras programmas raidstundu apjoms un attiecīgi to procentuālā daļa diennakts laikā (24 stundas), neskaitot reklāmas raidlaiku. Mērķi jānorāda gadam plānotās raidstundu un attiecīgi procentuālā daļa katrā no pakalpojuma veidiem: subtitri, zīmju valoda, audioapraksts, u.c. (saskaņā ar pielikumu Nr.1). Elektroniskajiem plašsaziņas līdzekļiem, kuri veido saturu līdz 40 stundām nedēļā, īstenoto pieejamības pakalpojumu apjoms norādāms stundās, nenorādot satura apjoma procentuālo īpatsvaru programmā kopumā;
- 4) pakalpojumos pēc pieprasījuma pieejamības mērķis ir interpretējams kā vienību skaits, kurām nodrošināts satura pieejamības pakalpojums, un to īpatsvars attiecībā pret kopējo pakalpojumā pēc pieprasījuma izvietoto vienību skaitu (saskaņā ar pielikumu Nr.1);
- 5) ievērojot redakcionālās neatkarības principu, elektroniskais plašsaziņas līdzeklis izvēlas veidu, kāda satura pieejamība konkrētā elektroniskā plašsaziņas līdzekļa programmā/ās tiks veicināta (piemēram, vai satura pieejamība tiks veicināta konkrētu tematiku vai auditoriju raidījumiem u.c.). Ja elektroniskais plašsaziņas līdzeklis ir definējis, kāda veida satura pieejamību tas plāno veicināt, šī informācija ir iekļaujama rīcības plānā, tostarp iespējamie termiņi, kuros attiecīgie plāni tiks īstenoti. Nepieciešamības gadījumā rīcības plāna izpildes laikā šī informācija ir maināma, par to informējot Padomi;
- 6) elektroniskajam plašsaziņas līdzeklim ir iespēja izvēlēties dažādus satura pieejamības veicināšanas veidus/pakalpojumus, piemēram, satura subtitrēšana, zīmju valoda, audio apraksti, kā arī citus tehnoloģiskos un satura risinājumus. Programmā jāparedz vismaz viens no pieejamības pakalpojumiem;
- 7) elektroniskajam plašsaziņas līdzeklim ir tiesības noteikt prioritātes, kāda satura pieejamība primāri tiks veicināta, piemēram, ziņu un informatīvie raidījumi, izklaides raidījumi, filmas, bērnu raidījumi, sociālie un reliģiski raidījumi – informācija par prioritātēm iekļaujama rīcības plānā.

3.3.3. Lai sasniegtu normatīvajos aktos noteikto mērķi, elektroniskajiem plašsaziņas līdzekļiem jāsniedz **progresu ziņojums** vienu reizi gadā līdz nākamā kalendārā gada 1.martam (pielikums Nr.3).

3.3.4. Padome, izskatot rīcības plānus un tajā plānotos satura pieejamības nodrošināšanas pasākumus, ņems vērā datus par elektroniskā plašsaziņas līdzekļa finanšu situāciju un auditoriju, kā arī regulāri sekos līdzi to izmaiņām rīcības plānu iespējamai precizēšanai. Padomes ieskatā, ņemot vērā starptautisko praksi, elektroniskajiem plašsaziņas līdzekļiem, kas sniedz audiovizuālus pakalpojumus un kuru gada apgrozījums pārsniedz 1 miljonu eiro, pakāpeniski jānodrošina vismaz viens no pieejamības pakalpojumiem pēc iespējas lielākā apjomā (3 gadu laikā satura pieejamības nodrošināšanai

sasniedzot 0,5% no pamatdarbības izmaksām) vai attiecīgi vismaz 2 pakalpojumi vismaz vienā no programmām un/vai pakalpojumiem ar lielāko auditoriju.

4. PAKALPOJUMI SATURA PIEEJAMĪBAS VEICINĀŠANAI

4.1. Šo vadlīniju izpratnē satura pieejamības veicināšanas nolūkos elektroniskais plašsaziņas līdzeklis, ņemot vērā pakalpojumam atbilstošāko veidu un formātu, primāri var nodrošināt šādus **pakalpojumus**:

- 4.1.1. zīmju valoda;
- 4.1.2. subtitrēšana;
- 4.1.3. audio aprakstu sagatavošana;
- 4.1.4. satura “vieglajā” valodā veidošana.

4.2. Ņemot vērā, ka elektronisko plašsaziņas līdzekļu veidotais saturs ir pieejams dažādās platformās, veicinot satura pieejamību, papildus var tikt izmantoti arī tādi satura pieejamības veicināšanas pakalpojumi kā:

- 4.2.1. atšifrēts audio ieraksts, kas izvietots elektroniskā plašsaziņas līdzekļa mājaslapā vai sociālo tīklu kontos;
- 4.2.2. elektroniskā plašsaziņas līdzekļa mājaslapā nodrošināta iespēja palielināt burtu izmēru;
- 4.2.3. elektroniskā plašsaziņas līdzekļa mājaslapā nodrošināta iespēja rakstiski pieejamo informāciju noklausīties audio režīmā;
- 4.2.4. elektroniskā plašsaziņas līdzekļa mājaslapā izvietotajam audiovizuālajam saturam, kuram nav nodrošināti subtitri, pieejams elektronisks raidījuma apraksts.

4.3. Elektroniskais plašsaziņas līdzeklis var izmantot arī citus pakalpojumus satura pieejamības veicināšanai, tomēr, elektroniskajam plašsaziņas līdzeklim ir pienākums izvērtēt, vai izvēlētais veids sasniegs mērķi.

4.4. Zīmju valodas lietošana

Zīmju valoda – valoda, kas skaņu vietā izmanto žestus, ķermeņa valodu un lūpu formas. Runātāja doma tiek izteikta, vienlaikus kombinējot delnu, roku un ķermeņa kustības un sejas izteiksmi jeb mīmiku, lai iespējami precīzi nodotu paustās informācijas nozīmi. Latvijā tiek izmantota latviešu zīmju valoda.

Lietotāji – cilvēki, kuri ir nedzirdīgi vai ar ievērojamiem dzirdes zudumiem, visbiežāk jau kopš bērnības.

Metodes – zīmju valodas prezentētājiem un tulkiem jābūt atbilstoši kvalificētiem. Zīmju valodas tulkam jāizmanto piemērotas metodes, lai norādītu, kuras personas runu viņš interpretē un jāpievērš uzmanība arī nozīmīgiem skaņas efektiem.

Tehniskie norādījumi – zīmju valodas attēls, kas izvietots uz raidījuma oriģināla, parasti izvietojams ekrāna labajā pusē un aizņem vietu, kas nav mazāka par vienu sesto daļu no attēla. Attēlam jābūt pietiekami asam un saprotamam.

Pieejamība – gadījumā, ja raidījums tiek nodrošināts ar tulkojumu zīmju valodā, šim tulkojumam jābūt pieejamam visiem skatītājiem, kas to vēlas, bez nepieciešamības iegādāties īpašu aprīkojumu vai pakalpojumus.

4.5. Subtitrēšana

Subtitrēšana – rakstveida tulkojuma pievienošana runātiem tekstiem. Teksts ekrānā, kas attēlo runas un skaņas efektus, kas, iespējams, nav dzirdami cilvēkiem ar dzirdes zudumu, tiek sinhronizēts pēc iespējas tuvāk skaņai.

Lietotāji – personas, kas izmanto subtitrus, ir gan vārdzirdīgi, gan pilnīgi kurli. Tāpat lietotāji ir arī cilvēki ar labu dzirdi, kuri izmanto subtitrus, lai varētu skatīties televīziju ar izslēgtu skaņu (piemēram, lai vienlaikus runātu pa telefonu) vai apgūtu valodu, taču viņi nav primārā mērķauditorija.

Metodes – subtitrēšanas mērķis ir pēc iespējas precīzāk sinhronizēt runu un subtitrus. Subtitru atspoguļošanai ir jāsakrīt ar runas sākumu un beigām. Tiešraides raidījumos jānodrošina, ka subtitru parādīšanas aizkavēšanās ir minimāla (ne vairāk kā 3 sekundes), subtitriem precīzi jāatbilst runātāja izklāstītajai informācijai. Jāņem vērā, ka subtitru lietotājiem jāspēj gan skatīties ēterā notiekošo, gan lasīt subtitrus, tāpēc ir svarīgi, lai tie būtu pēc iespējas precīzāki. Gadījumos, ja paredzēts nodrošināt subtitrus tiešraides raidījumiem, iepriekš atbilstoši jāsapatavojas, piemēram, iepazīstoties ar pasākuma scenāriju vai izmantojot kādu īpašu vārdnīcu.

Tehniskie norādījumi:

- 1) subtitriem parasti ir jā sastāv no viena teikuma, kas aizņem ne vairāk kā divas rindiņas, neaizsedzot attēlu. Nepieciešamības gadījumā garus teikumus var pārveidot vairākos teikumos, nodrošinot, ka persona var saprast, ka paustā doma tiks turpināta;
- 2) papildu tekstuālajai informācijai, subtitros skaidri jāapraksta būtiska ar runu nesaistīta informācija, piemēram, fona trokšņi, mūzikas atskaņošanas noskaņojums, nedzirdama murmināšana, arī ilgstošs klusums u.tml.;

- 3) iepriekš sagatavoti bloku subtitri ir labākā pieeja precīzu, viegli salasāmu un labi sinhronizētu subtitru nodrošināšanai, un tie ir izmantojami iepriekš ierakstītām programmām. Ieteicamās krāsas ir balta, dzeltena, zaļa uz melna fona, jo tās nodrošina vislabāko kontrastu.

4.6. Audio apraksti

Audio apraksts – pakalpojums, kas galvenokārt paredzēts neredzīgiem vai vājredzīgiem cilvēkiem. Tajā ir ap skaņu celiņu veidoti komentāri, izmantojot pauzes, lai izskaidrotu darbību ekrānā, tajā skaitā aprakstītu varoņus, vietas, kostīmus, ķermeņa valodu un sejas izteiksmes.

Lietotāji – cilvēki ar redzes traucējumiem gandrīz visās vecuma grupās. Gan vājredzīgas personas, gan pilnībā neredzīgas, redzes traucējumi var būt iegūti dzīves laikā vai jau kopš dzimšanas, tomēr jāņem vērā, ka daļai potenciālo audio aprakstu lietotāju redze kādreiz ir bijusi.

Metodes:

- 1) ne visi raidījumi ir piemēroti audio aprakstu veidošanai – daži raidījumi ir pārāk ātri vai piedāvā maz iespēju ievietot audioaprakstu (piemēram, atsevišķu sporta veidu spēļu ieraksti);
- 2) audio aprakstā jāapraksta rakstzīmes, atrašanās vietas, laiks un apstākļi, visas skaņas, kas nav viegli identificējamās, darbība ekrānā;
- 3) varoņu identificēšana un aprakstīšana – pēc iespējas ātrāk jāidentificē galvenās iezīmes, lai palīdzētu atpazīt personu klausītāja acīs un izvairītos no nepieciešamības pēc ilgstošiem un mulsinošiem aprakstiem. Raksturojot rakstzīmes, var būt svarīgi tādi aspekti kā ģērbšanās, fiziskās īpašības, sejas izteiksme, ķermeņa valoda, etniskā piederība un vecums. Tāpat ir izmantojamas tādas pazīmes kā “skaists”, “tumšmatains”, “gara auguma” u.tml.
- 4) svarīgi aprakstīt ekrānā notiekošās darbības – ir īpaši svarīgi attiecībā uz komiskām situācijām, kad redzes un vājredzīgajai auditorijai vienlaikus jāspēj smieties;
- 5) aprakstot atrašanās vietas, pēc iespējas jāaptver ainas izmaiņas – vietas, attiecīgā gadījumā diena/sezona/datums; visas skaņas, kuras nav viegli identificējamās; un ekrānā redzamo informāciju (piemēram, zīmes, hieroglifus, parakstus un sākuma un beigu titrus);
- 6) aprakstā nevajadzētu cenzēt ekrānā redzamo, tomēr nevajadzētu lietot aizvainojošu valodu, ja vien tas netiek izmantots, atsaucoties uz saturu, kas ir neatņemama programmas izpratne, piemēram, uz sienas uzskrāpēts grafiti;
- 7) audio aprakstā ir jāsniedz informācija tikai par to, kas redzams ekrānā. Informācija, kas nav pieejama redzīgajam skatītājam, nav jāpievieno.

4.7. Ziņas vieglajā valodā

Vieglā valoda – komunikācijas veids, kas padara informāciju saprotamu ikvienam.

Ziņas vieglajā valodā – viegli saprotama un uztverama informācija, kuras izklāstīšanai izmantoti vienkārši vārdi un īsi teikumi, parasti tās tiek lasītas lēnāk, uzsverot pašu svarīgāko.

Lietotāji – plaša mērķauditorija gan cilvēku ar dažāda rakstura uztveres traucējumiem vidū, tajā skaitā gan invalīdi, gan personas, kuriem ir problēmas uztver sarežģītu rakstītu tekstu, gan tie, kuriem ziņu saturu uztver traucē valodas zināšanu trūkums.

Metodes – informācija tiek izplatīta, sarežģītus vārdus aizstājot ar vienkāršiem, veidojot īsus teikumus un izskaidrojot pašu svarīgāko par konkrētā jautājuma būtību.

5. PROGRAMMU IZVĒLE UN PLĀNOŠANA

5.1. Atbilstoši Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma 24.¹ panta trešajā daļā noteiktajam “*elektroniskais plašsaziņas līdzeklis, kas sniedz publiskus paziņojumus un informāciju par ārkārtējām situācijām (tostarp dabas katastrofu gadījumā), to dara personām ar invaliditāti pieejamā veidā.*” Ievērojot minēto, kā arī ņemot vērā nepieciešamību ārkārtējo situāciju laikā par jaunumiem un noteikumiem informēt pēc iespējas lielāku sabiedrības daļu, informāciju par ārkārtējām situācijām izplata personām ar invaliditāti pieejamā veidā – tajā skaitā subtitrējot, izmantojot zīmju valodu vai kādu citu satura pieejamības pakalpojumu.

5.2. Vērtējot, kāda veida raidījumiem elektroniskais plašsaziņas līdzeklis nodrošinās kādu no satura pieejamības pakalpojumiem, elektroniskais plašsaziņas līdzeklis konsultējas ar biedrībām un nodibinājumiem, kas pārstāv personu ar invaliditāti intereses, tādējādi noskaidrojot, kāda satura pieejamība, kādai auditorijai un kādās elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmās un pakalpojumos primāri būtu nodrošināma;

5.3. Elektroniskajiem plašsaziņas līdzekļiem ar ierobežotām iespējām, īstenojot pieejamības pakalpojumus, priekšroku ieteicams dot populārākajām programmām un pakalpojumiem, jo subtitrēšana vai cits pieejamības veicināšanas pakalpojums šajās programmās un pakalpojumos, visticamāk, dos labumu lielākajai daļai auditorijas. Piemēram, liela daļa subtitru lietotāji ir gados vecāki cilvēki, no kuriem daudzi skatās televīziju, tādējādi, plānojot to, kuri raidījumi primāri nodrošināmi ar subtitriem, jāņem vērā arī tas, kāda veida raidījumi ir vispopulārākie šai auditorijai.

5.4. Nodrošinot pakalpojumus satura pieejamības veicināšanai, konsultējoties ar biedrībām un nodibinājumiem, kas pārstāv personu ar invaliditāti intereses, noskaidrojams arī tas, kādā veidā vislabāk sasniegt mērķi un gūt lielāku labumu personām, kurām ir dzirdes, redzes vai uztveres traucējumi (kuri pasākumi būtu visatbilstošākie konkrētajām satura vienībām un auditorijai).

5.5. Vērtējot nepieciešamību, raidījumi, kas nodrošināti ar tulkojumu zīmju valodā, var tikt nodrošināti arī ar subtitriem, tādējādi darot saturu pieejamāku pēc iespējas lielākai auditorijas daļai, īpaši gadījumos, kad elektroniskā plašsaziņas līdzekļa sniegtā informācija ir nozīmīga un tai īsā laika posmā jāsasniedz pēc iespējas lielāka sabiedrības daļa.

5.6. Ja kādam konkrētam raidījumam, kuru elektroniskais plašsaziņas līdzeklis savās programmās vai pakalpojumos izvieto regulāri, tiek nodrošināts kāds no satura pieejamības veidiem, ieteicams panākt, ka šis pieejamības veids tiek nodrošināts visiem turpmākajiem raidījumiem (piemēram, ja tiek nodrošināti subtitri rīta programmas raidījumam, ieteicams tos raidījumā nodrošināt katru rītu; ja raidījums piektdienās 17.00 ir nodrošināts ar subtitriem, jāveicina, ka subtitri šim raidījumam tiek nodrošināti katru piektdienu u. tml.).

5.7. Ja satura pieejamības pakalpojumu izvietojumā radušās tehniskas problēmas, vēlams nodrošināt, ka elektroniskais plašsaziņas līdzeklis programmā paziņo par šīm problēmām, kā arī informē par to, kad būs pieejams konkrētā raidījuma atkārtojums ar atbilstošo satura pieejamības pakalpojumu. Šis paziņojums programmā izplatāms tāda satura pieejamības pakalpojuma veidā, kādu bija paredzēts izmantot konkrētajam raidījumam.

5.8. Izvietojot raidījumus ar satura pieejamības pakalpojumiem elektronisko plašsaziņas līdzekļu audiovizuālos pakalpojumos pēc pieprasījuma, vēlams tos atzīmēt ar speciālu norādi vai atpazīstamības zīmi, tā, lai auditorijai būtu skaidri un nepārprotami saprotams, ka konkrētais raidījums ir pieejams ar kādu no satura pieejamības pakalpojumiem. Tāpat šādas atzīmes vēlams izvietot arī gadījumā, ja elektroniskais plašsaziņas līdzeklis kādas satura vienības izvieto arī savā mājas lapā.

5.9. Gadījumā, ja raidījumu plānots nodrošināt ar kādu no satura pieejamības pakalpojumiem, brīdī, kad tiks demonstrēts tā atkārtojums, pirmreizējās raidījuma demonstrēšanas laikā ieteicams auditoriju par to informēt, piemēram, demonstrējot uzrakstu vai slīdošo lentu, kurā iekļauta attiecīgā informācija.

5.10. Liela daļa subtitru lietotāji ir gados vecāki cilvēki, no kuriem daudzi skatās televīziju, tādējādi, plānojot to, kuri raidījumi primāri nodrošināmi ar subtitriem, jāņem vērā arī tas, kāda veida raidījumi ir vispopulārākie šai auditorijai. Vienlaikus, plānojot satura pieejamības pakalpojumu izvietojumu, jāņem vērā, ka, piemēram, raidījumos, kas paredzēti pirmsskolas vecuma bērniem, subtitru izvietojuma var nesasniegt mērķi veicināt satura pieejamību, jo daļa bērnu vēl nemāk lasīt.

5.11. Reklamējot raidījumus vai izvietojot tos sociālo tīklu platformās, ieteicams sniegt informāciju, vai attiecīgajam raidījumam ir nodrošināti satura pieejamību veicinoši pakalpojumi.

5.12. Ja, izplatot raidījumu elektroniskā plašsaziņas līdzekļa programmā vai pakalpojumā, tas ir bijis nodrošināts kāds no satura pieejamību veicinošiem pakalpojumiem, tad, izvietojot raidījumu vai tā fragmentus sociālo tīklu platformās, ieteicams šos satura pieejamības pakalpojumus saglabāt.

5.13. Ņemot vērā elektroniskā plašsaziņas līdzekļa auditoriju, satura pieejamības pakalpojumi būtu nodrošināmi gan saturam latviešu valodā, gan svešvalodā.

5.14. Elektroniskais plašsaziņas līdzeklis nenodrošina satura pieejamības pakalpojumus gadījumos, kad satura pieejamības pakalpojumi nav nodrošināmi satura vienību specifikas dēļ.

6. KVALITĀTE UN UZRAUDZĪBA

6.1. Nodrošinot satura pieejamības pakalpojumu elektroniskā plašsaziņas līdzekļa veidotajam vai izplatītajam saturam, elektroniskajam plašsaziņas līdzeklim ir pienākums ievērot konkrētam satura pieejamības veicināšanas pakalpojumam noteiktos standartus vai, gadījumā, ja konkrētajam satura pieejamības pakalpojumam nav izstrādāti vienoti standarti, nodrošināt, ka pieejamības pakalpojums tiek īstenots pēc jēgas un būtības, sasniedzot mērķi. Nepieciešamības gadījumā elektronisko plašsaziņas līdzekļu pārstāvji konsultējas ar biedrībām un nodibinājumiem, kas pārstāv personu ar invaliditāti tiesības. Atsevišķi noteikumi noteikti arī Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumā, piemēram, EPLL 28.pants cita starpā noteic: *“Dublētais un ieskaņotais teksts paralēli oriģinālās skaņas pavadījumam un subtitri valsts valodā veidojami tādā kvalitātē, kas nodrošina pietiekami precīzu oriģinālvalodas teksta izpratni. [..].”*

6.2. Ņemot vērā, ka satura pieejamība ir tiešā veidā atkarīga no izvēlētajā satura pieejamības pakalpojuma kvalitātes, elektroniskajiem plašsaziņas līdzekļiem ir pienākums pārliecināties par to, vai satura pieejamības pakalpojumi tiek sniegti pareizi un saprotami (piemēram, subtitros izmantotais burtu izmērs ir atbilstošs; zīmju valodas tulkojumam ir nepieciešamā kvalitātē – tas ir uztverams gan izmēra, gan asuma ziņā u. tml.).

6.3. Gadījumā, ja elektroniskais plašsaziņas līdzeklis satura pieejamības pakalpojumus neveido pats, bet iegūst tos no trešajām personām, elektroniskais plašsaziņas līdzeklis uzņemas atbildību par to atbilstību noteiktiem standartiem un normatīvajiem tiesību aktiem. Gadījumā, ja nozarē nav izstrādāti vienoti standarti, elektroniskā plašsaziņas līdzekļa pienākums ir nodrošināt, ka pieejamības pakalpojumi tiek īstenoti, pēc iespējas sasniedzot mērķi (piemēram, subtitri tiek nodrošināti tādā izmērā, ka tos ir iespējams salasīt, zīmju valodas tulkojums tiek nodrošināts pietiekamā izmērā un attēla kvalitātē (nav miglains) u.tml.), nepieciešamības gadījumā konsultējoties ar biedrību un nodibinājumu, kas pārstāv personu ar invaliditāti intereses, pārstāvjiem.

6.4. Elektroniskajiem plašsaziņas līdzekļiem ieteicams komunicēt ar organizācijām, kuras pārstāv cilvēkus ar funkcionāliem traucējumiem, tajā skaitā gan saistībā ar kvalitātes jautājumiem, gan raidījumu atlasī un plānošanu. Atgriezenisko saiti no satura pieejamības pakalpojumu lietotājiem elektroniskie plašsaziņas līdzekļi var iegūt, norādot kontaktinformāciju atsauksmju sniegšanai savās mājaslapās vai pakalpojumos pēc pieprasījuma.

6.5. Padome apkopo no elektronisko plašsaziņas līdzekļu lietotājiem saņemtās atsauksmes un sūdzības par satura pieejamības pakalpojumu neatbilstību un ziņo par to elektroniskajiem plašsaziņas līdzekļiem, dodot laiku novērst nepilnības. Kvalitātes izvērtēšanai gan Padome, gan elektroniskie plašsaziņas līdzekļi nepieciešamības gadījumā piesaista ekspertus šajos jautājumos.

*DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR LAIKA
ZĪMOGU*